

Salla Heikkinen

VERKOSTOTYÖ PERHETYÖSSÄ

Voiko verkostotyöstä olla apua sosiaalisen perimän haasteisiin perhetyössä?

**Opinnäytetyö
CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
Lokakuu 2013**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Humanistinen ja kasvatustusala, Ylivieskan yksikkö	Aika Lokakuu 2013	Tekijä/tekijät Salla Heikkinen
Koulutusohjelma Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
Työn nimi VERKOSTOTYÖ PERHETYÖSSÄ		
Työn ohjaaja KT Reetta Leppälä	Sivumäärä 37 + 3	
Työelämäohjaaja Vastaava perhetyöntekijä Katja Hautala, Avopalvelukeskus Avain		
<p>Opinnäytetyössäni halusin selvittää, voiko verkostotyöstä olla apua ylisukupolvisten haasteiden ratkaisemiseen. Olen hankkinut aineistoa lukemalla alan kirjallisuutta ja haastatteleamalla sekä seurakunnan, että lastensuojelun perhetyöntekijöitä. Käsittelen seurakunnan perhe- ja diakoniatyötä sekä lastensuojelun perhetyötä. Seurakunnan perhetyössä pyritään vahvistamaan parisuhdetta ja vanhempien jaksamista perheen arjen pyörittämisessä. Seurakunnan perhetyö järjestää monipuolista toimintaa sekä vanhemmille, lapsille että perheille. Seurakunnan perhetyö on lähtöisin läheisen auttamisesta, mikä on Raamatun perusopetuksia. Seurakunnan toiminta aiheuttaa ennakkoluuloja ihmisissä ja ihmisillä on melko vähän tietoa esimerkiksi seurakunnan perhetyöstä.</p> <p>Lastensuojelun perhetyötä tehdään lastensuojelulain nojalla. Lastensuojelun perhetyön asiakkaat ovat usein sosiaalitoimen kautta tulleet perhetyön asiakkaiksi. Näiden perheiden kanssa tehdään keskimäärin 8 kuukauden ajan perhetyötä, jonka tavoitteena on tukea perhettä heidän haasteissaan ja auttaa perheitä takaisin normaaliin arkeen. Lastensuojelun perhetyössä haasteena on ihmisten suhtautuminen lastensuojelun palveluihin. Seurakunnan ja lastensuojelun perhetyössä tehdään verkostotyötä toisten viranomaisten kanssa. Verkostotyötä tehdään, jotta perhe saisi kokonaisvaltaista tukea ja apua. Verkostotyöstä voi olla sekä haittaa että hyötyä. Haittapuolia voi olla muun muassa tiedonkulkuongelmat, kun työntekijöitä on saman asian ympärillä paljon, sekä yhteisen ajan löytäminen. Verkostotyön hyötyjä on moniammatillisen verkoston ammattiosaaminen sekä vastuun jakaminen työntekijöiden kesken.</p> <p>Sosiaalinen perimä ja ylisukupolviset ongelmat ovat näkyviä asioita perhetyössä. Nämä ongelmat näkyvät esimerkiksi sukupolvelta toiselle mielenterveys- ja kiintymyssuhdeongelmissa.</p>		
Asiasana Diakoniatyö, haastattelu, lastensuojelu, perhetyö, seurakunta, sosiaalinen perimä, verkostotyö, ylisukupolvisuus.		

ABSTRACT

<p>CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Humanities and Education, Ylivieska</p>	<p>Date October 2013</p>	<p>Author Salla Heikkinen</p>
<p>Degree programme Civic Activity and Youth Work</p>		
<p>Name of thesis NETWORKING IN FAMILY WORK.</p>		
<p>Instructor Ed.D Reetta Leppälä</p>	<p>Pages 37 + 3</p>	
<p>Supervisor Leading family worker Katja Hautala, Avopalvelukeskus Avain</p>		
<p>I wanted to resolve in my bachelor's thesis, can networking solve the problems of generations. I did read books about familywork and I also did interview church's and child welfare's family workers. I am processing church's family work and diaconal work and also family work in child welfare.</p> <p>Church's family work is aimed to amplify relationship and parents coping in day-to-day life. Church's family work is arranging varied activities to parents, children and families. Church's family work is originated from helping the nearby which is basics of the bible. Church's work may affect prejudice in people and they have quite little information about church's familywork.</p> <p>The law of child welfare controls how child welfare's family work is done. The customers in child welfare's family work comes often from social services. With these families the family work lasts about 8 months and the priority of the family work is to support families with their problems and help families to get back to normal life. The challenging of the child welfare's family work is how people relate in amenity of child welfare.</p> <p>Workers in Church and child work are cooperate with other official so families can have enough help and support with them problems. Network can have good and bad sides. The bad sides can be for example the information interruption and troubles to find common time to work. The good sides of networking are many-sided professional and sharing the charge.</p> <p>The social genotype and problems of generation are visible things in family work. These problems are visible for example in problems in mental health.</p>		
<p>Key words Child welfare, church, diaconal work, family work, interview, problem of generation, social genotype, network.</p>		

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 PERHETYÖ	2
2.1 Seurakunnan perhetyö.....	2
2.2 Seurakunnan diakoniatyö.....	5
2.3 Lastensuojelun perhetyö.....	8
2.4 Verkostotyö perhetyössä	11
3 SOSIAALINEN PERIMÄ.....	14
3.1 Mitä on sosiaalinen perimä?	14
3.2 Ylisukupolvisuus.....	16
4 TUTKIMUSONGELMAT JA MENETELMÄ.....	19
5 TULOKSET	20
6 POHDINTA	29
LÄHTEET	31
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Käsittelen opinnäytetyössäni seurakunnan ja lastensuojelun tarjoamaa perhetyötä sekä seurakunnan diakoniatyötä. Työssäni haluan selvittää, näkyykö seurakunnan tai lastensuojelun perhetyössä sosiaalinen perimä ja ylisukupolviset ongelmat ja voiko näihin vaikuttaa verkostotyön avulla. Haluan selvittää, kuinka paljon ihmisillä on ennakkoluuloja seurakuntaa ja lastensuojelua kohtaan ja minkälaista perhetyötä asiakkaiden kanssa tehdään käytännössä. Myöskin haluan tutkia, onko seurakunnan ja lastensuojelun perhetyössä paljon eroja ja voisivatko nämä tahot tehdä yhteistyötä.

Olen haastatellut opinnäytetyöhöni sekä lastensuojelun että seurakunnan perhetyöntekijöitä, jotta saisin työhöni työntekijöiden näkökulmaa perhetyöstä sekä verkostotyön vaikutuksesta ylisukupolvisiin ongelmiin ja sosiaaliseen perimään. Haastattelut olivat minulle opettavaisia kokemuksia ja koin ne erittäin hyödylliseksi tämän opinnäytetyön kannalta. Suunnitelmissa oli myös haastatella seurakunnan diakoniatyöntekijöitä, mutta se ei mahtunutkaan aikatauluihini.

Opinnäytetyöni hankkeistaa Katja Hautala, joka toimii vastaavana perhetyöntekijänä Avopalvelukeskus Avaimessa.

Valitsin tämän aiheen opinnäytetyökseksi, koska perhetyö aiheena kiinnostaa minua. Koen sosiaalisen perimän ja ylisukupolvisuuden myös mielenkiintoisena, koska törmään näihin asioihin jatkuvasti niin töissä, kuin muuallakin. Sosiaalinen perimä ja ylisukupolvisuus ovat kuitenkin melko vaiettuja aiheita ja niistä on mielestäni vähän tietoa missään. Mielestäni sosiaalinen perimä ja ylisukupolvisuus ovat kuitenkin todellisia, olemassa olevia asioita, joihin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota ja joista ihmisten tulisi olla enemmän tietoisia.

2 PERHETYÖ

”Perhetyössä oma persoona on tärkeä työväline. Jokaisella työntekijällä on kokemus lapsena olosta, koska jokainen on joidenkin vanhempien lapsi. Työntekijällä on kokemusta vanhempien tai muiden aikuisten kohtelusta itseä kohtaan. Omasta kokemuksesta voi ammentaa kohdatessaan vanhempia.” (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 34.)

2.1 Seurakunnan perhetyö

Kirkon tarjoaman perhetyön perusta löytyy Raamatusta; Raamatun ihmiskuvasta, elämäkäsityksestä ja siitä, mitä luterilainen kirkko pitää keskeisenä. Raamatun alusta alkaen ihminen on sitoutunut parisuhteeseen ja perheeseen ja Raamattu opettaa, että lapsista huolehtiminen, kasvun tukeminen ja turvaaminen ovat aikuisen tehtäviä. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 5.) Vaikka seurakunnan perhetyön pohja löytyy Raamatusta, se ei silti tarkoita sitä, että uskontoa ja Raamatun opetuksia tuputettaisiin ihmisille perhetyössä jatkuvasti. Raamattu on kirkon pääkirja, josta kirkon opetukset on otettu ja siksi se on tärkeä osa myös seurakunnan perhetyötä.

Kirkon perhetyön tarkoituksena on vahvistaa monimuotoisten perheiden hengellistä elämää, kasvua ihmisenä, kasvua perheenä, keskinäistä välittämistä ja kunnioitusta ja jaksamista vaikeissakin elämänvaiheissa (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 7). Perhe-käsitys on muuttunut vuosien saatossa ja sen takia puhutaan monimuotoisista perheistä. On olemassa ydinperheitä, uusioperheitä, yksihuoltajavanhemman perheitä ja sateenkaariperheitä. Seurakunnan perhetyössä on tarkoitus keskittyä perheen hyvinvoinnin edistämiseen ja ottaa perhe vastaan sellaisena, kuin se on. Myös perheen muutokset, kuten muutos ydinperheestä yksihuoltajavan-

hemman perheeksi on perheelle iso elämänmuutos, johon perhe tarvitsee tukea ulkopuolisilta, kuten esimerkiksi seurakunnan perhetyön palveluilta.

Seurakunnan perhetyössä on tavoitteena tukea vanhempia heidän kasvatustyössä ja varjella lapsia ja nuoria heitä mahdollisesti vahingoittavista asioista. Perhetyössä halutaan tehostaa mediakasvatusta ja tarjota apua vertaisryhmien avulla. Seurakunnan perhetyössä halutaan myös vahvistaa eri kulttuureista ja uskonnoista tulevien lapsien ja perheiden kohtaamista. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 13.) Media on tänä päivänä joka paikassa; joka paikassa on televisioita ja internet kulkee nykyään lähes jokaisen puhelimessa, eli koko ajan mukana. Mediasta voi oppia paljon hyvää, mutta media kantaa mukanaan myös paljon tietoja asioista, joista lasten ei tulisi tietää yhtään mitään. Muistan itse kun olin teini-iässä, niin tykkäsin käydä seurakunnan avoimet ovet-illoissa, koska vaikka sielläkin oli televisio, niin se ei ollut koskaan päällä. Siellä keskityttiin yhdessä olemiseen ilman ylimääräisiä ärsykeitä.

Seurakunnan perhetyössä tuetaan vahvasti parisuhteita ja annetaan pariskunnille mahdollisuuksia osallistua erilaisiin tapahtumiin, kuten parisuhdetapahtumat, luennot, pienryhmät ja viikonloppuleirit. Parisuhdetyössä huomioidaan pariskuntien ikä ja elämäntilanne ja sitä mukaa toimintaa on mm. nuorille aikuisille, pienten lasten vanhemmille, sijaisperheille ja monikulttuurisille perheille. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 15.) Seurakunnan perhetyössä painotetaan paljon kristinuskon opetuksen mukaisesti kestäviin parisuhteisiin ja avioliittoihin ja niiden vaalimiseen. Lähtökohtana lienee se, että parisuhteen ongelmat heijastuvat suoraan lapsiin ja sitä mukaa perhe-elämään. Seurakunnan toiminnassa halutaan vahvistaa parisuhteiden ja perheiden hyvinvointia.

Perhetyön tavoitteena on tukea perhettä ja perheen mahdollisuuksia viettää kotona rauhallista ja turvallista arkea. Seurakunnan perhetyö tarjoaa perheille vanhempaintapaamisia, perhekerhoja ja pienryhmiä, joissa vanhemmat voivat pohtia

vaikka tärkeinä pitämiään arvoja. Perhetyössä pyritään myös kasvatuskumppanuuteen yhteistyössä vanhempien kanssa ja vahvistetaan rajojen merkitystä kasvatuksessa. Perhetyössä tuetaan myös eronneita vanhempia tekemään yhteistyötä vanhemmuudessa. Perheille on tarjolla myös vanhempien ryhmätukea, yhden perheen tehostettua tukea ja pitkäkestoista perhetyötä. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 17.) On hyvä, että perhetyössä tuetaan perhettä, jotta perhe voisi elää kotona turvallista arkea, mutta todellisuudessa kukaan ei tiedä, mitä perheissä tapahtuu suljettujen ovien takana, kun perhe on keskenään kotona. On hienoa myös, että seurakunta antaa tukensa eronneiden perheiden vanhemmille vanhemmuuteen, vaikka seurakunnissa tuetaankin pysyviin suhteisiin ja liittoihin.

Seurakunnan perhetyö antaa tukensa myös perheiden maltilliseen taloudenhoitoon tai mikäli perheessä on jo tapahtunut velkaantumista, niin perhetyössä halutaan auttaa velkaantumisen hoitamiseksi. Perhetyössä annetaan tietoa, apua ja tukea myös työttömäksi jäämisestä, teiniraskauksista, lapsettomuudesta, adoptio- ja sijaisvanhemmuudesta ja sateenkaariperheistä. Huostaanotettujen lasten vanhemmille ja erilaisista riippuvuusongelmista kärsiville annetaan myös tukea. Seurakunnan työntekijät antavat tukea ja apua niin pitkälle, kuin omat taidot riittää ja tarvittaessa ohjaavat apua tarvitsevia oikeanlaisen avun ja tuen piiriin. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 20.) Seurakunta siis tarjoaa apua muihinkin, kun sielunhoidollisiin tai hengellisiin tarpeisiin.

On olemassa niin sanotusti vahvistavaa ja korjaavaa perhetyötä. Vahvistavalla perhetyöllä pyritään pitämään kiinni ilon ja onnistumisen kokemuksista, esimerkiksi yhteisen toiminnan (kuten retket, kerhot) avulla. Korjaavaan perhetyöhön ryhdytään, kun herää epäily, että kaikki ei ole hyvin. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 24.) Ihmiset, jotka tekevät paljon töitä samojen lasten kanssa huomaavat usein lapsesta, mikäli kaikki ei ole hyvin. Ja mikäli epäily herää, tulisi asiaan puuttua välittömästi.

Seurakunnissa on nimetty perhetyöstä vastaava työntekijä, joka vastaa perhetyön kehittämisestä ja koordinoinnista seurakunnassa. Hän johtaa seurakuntansa perhetyön tiimiä. On tärkeää, että perhetyön tiimissä työskentelee sekä miehiä, että naisia. (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 30.)

Kirkon perhetyö poikkeaa kunnan ja yksityisten palveluiden perhetyöstä siten, että kirkon perhetyössä kristilliset arvot sisällytetään työhön ja toimintaan (Minäkö perhetyöntekijä? 2009, 32). Juuri kristinuskon sisällyttäminen kirkon perhetyöhön voi olla joillekin ihmisille korkea kynnyksen ja este, miksi he eivät ota kirkolta palveluita vastaan.

2.2 Seurakunnan diakoniatyö

”Auttamisen motiivina on diakoniatyössä Laupiaan samarialaisen esimerkki ja tavoitteena on kokonaisvaltainen avun antaminen” (Rättyä 2009, 37).

Diakoniatyön juuret ovat Suomen itsenäistymisen jälkeiseltä ajalta, kun yhteiskunnallinen ilmapiiri kiristyi; kerjäläisten määrä kasvoi ja taisteluissa kuolleiden sekä vankilaan tuomittujen vanhempien perheiden lapset jäivät orvoiksi ja ilman turvaa ja suojaa. Tuolloin kuntia kehoitettiin huolehtimaan riittävästä elintarviketuotannosta ja lähimmäisen avusta, mutta kuntalaisten järjestämä lähimmäisten apu ei ollut riittävä ja silloin ensimmäiset kristilliset yhdistykset vastasivat yhteiskunnan ongelmiin ja antoivat apuaan sitä tarvitseville, kuten orpolapsille. (Rättyä 2009, 27.) Tänäkin päivänä diakoniatyö on tarpeellinen, vaikka yhteiskunnallinen asema ei ole niin huono, kuin sotien jälkeen. Silti edelleen ihmiset hakevat apua seurakunnan diakoniatyöstä, koska kokevat tarvitsevansa ulkopuolista apua. Diakoniatyöstä ei hae apua pelkästään taloudellisissa vaikeuksissa olevat ihmiset, vaan myös sellaiset, joilla on ongelmia arjen hallinnan, perheen tai omien asioiden vuoksi.

Diakoniatyön tarpeellisuudesta tehtiin esitys kirkolliskokoukseen vuonna 1913, koska koettiin, että yhteiskunta tarvitsee seurakunnan tarjoamaa diakoniatyötä apua tarvitseville henkilöille. Tämän jälkeen seurakuntiin alettiin palkata diakonisseja, eli seurakuntasisaria, niin kuin heitä tuohon aikaan kutsuttiin. (Rättyä 2009, 28.)

Diakonissojen ensimmäisiin työtehtäviin kuului vaivaishoito ja sairaanhoito. Myöhemmin työtehtäviin lisättiin mm. hartaustilaisuuksien järjestäminen, työseurojen pitäminen sekä lasten kristillisen kasvatustyön tekeminen. Vuonna 1923 astui voimaan köyhäinhoitolaki, joka takasi sen, että avun tarpeessa olevat ihmiset, jotka eivät ole kykeneväisiä huolehtimaan itse itsestään, saavat apua. Samana vuonna tehostettiin myös kotiin tehtävää työtä, jossa diakonissat menivät tarvittaessa perheiden kotiin auttamaan perheitä. (Rättyä 2009, 29.) Nämä ovat vielä tänäkin päivänä diakoniatyöntekijöiden työtehtäviä, vaikka heidän työtehtävät ovat noista ajoista kovasti lisääntyneet ja diakoniatyöntekijöiden tarve on vielä tänä päivänä kova. Tänä päivänä diakoniatyöntekijät tekevät edelleen kotikäyntejä, antavat ruoka-apua, järjestävät pyhäkouluja ja pikkukirkkoja ja antavat välitöntä apua (esim. kouluampumiset ja -puukotukset).

Diakoniatyössä alettiin toteuttaa monipuolisempaa auttamistyötä, kun lisää lakiuudistuksia astui voimaan (esim. lastensuojelulaki). Diakonissat tekivät töitä mm. vanhusten ja vammaisten auttamiseksi, he järjestivät äideille virkistystoimintaa, kotikäyntejä, laitosvierailuja, sielunhoitoa, tukea päihde- ja mielenterveyspotilaille sekä leiri-, retki- ja kerhotoiminta alkoi ja sitä pidettiin todella tärkeänä. (Rättyä 2009, 32.) Vaikka tänä päivänä seurakunnissa on useita eri ammattinimikkeitä ja jokaiselle paljon työtä, niin edelleen diakoniatyöntekijät osallistuvat kerhoihin, leiriin ja retkiin yhdessä muiden työntekijöiden kanssa. Näiden lisäksi diakoniatyöntekijät tekevät kotikäyntejä, antavat keskustelu-apua, ruoka-apua ja tarvittaessa menevät perheen kotiin auttamaan vanhempia lastenhoidossa ja arjen askareissa.

1960-luvulla Suomessa alkoi hyvinvointivaltion rakentaminen ja vuonna 1970 diakoniatyössä alettiin painottaa enemmän sosiaalipuolen osaamista ja työhön haluttiin alalle koulutettuja ihmisiä. Parantunut sosiaaliturva ja terveydenhuolto saivat aikaan sen, ettei diakoniatyö ollut enää samalla tavalla merkityksellistä yhteiskunnallisesti, koska valtiolta sai samoja palveluita. Tämän jälkeen diakoniatyöstä tuli enemmän hengellisen työn tekemistä. (Rättyä 2009, 33.) Diakoniatyöhön alettiin kouluttaa ihmisiä, koska diakoniatyö koettiin tarpeelliseksi. Ihmisten ongelmat muuttuivat monimutkaisemmiksi, mikä vaati diakoniatyöntekijöiltä uusien asioiden opettelua ja opiskelua. On hyvä, että aikanaan diakoniatyöhön on vaadittu koulutus, koska se mahdollistaa sen, että diakoniatyötä tehdään vielä tänä päivänä.

1980-luvun lopulla lama sai aikaan sen, että mielenterveysongelmaiset ihmiset haiketuivat takaisin seurakunnan diakoniatyöntekijöiden pariin, koska laman takia valtion ja kunnallisten puolen psykiatrisia laitoksia suljettiin ja ihmiset jäivät ilman apua (Rättyä 2009, 34). Nyt 2000-luvulla mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet, eikä vieläkään kaikki hoitoa tarvitsevat ja hakevat sitä saa. Siksi on erityisen tärkeää, että on olemassa seurakunnan diakoniatuimisto, jonka puoleen kääntyä, jos ei saa apua ongelmiinsa muualta.

Laman aikana kirkko profiloitui köyhien auttajaksi juuri diakoniatyönsä avulla. Diakoniatyöntekijöiltä haki apua mm. työttömät, ylivelkaantuneet, sairaat, mielenterveysongelmaiset ja ihmissuhdeongelmaiset ihmiset. Diakoniatyöllä oli tarjota heille mm. velkaneuvontaa ja ruoka-apua. Diakoniatuimisto oli useille se viimeinen turvapaikka, jonka puoleen kääntyä, kun apua ei muualta enää saanut. (Rättyä 2009, 36.) Diakoniatyötä on tarvittu ennen, tarvitaan nyt ja tullaan tarvitsemaan vielä tulevaisuudessa. Lapset, perheet, vanhukset, päihdeongelmaiset, asunnottomat ja maahanmuuttajat ovat tätä päivää ja tarvitsevat diakoniatyönteki-

jöiden apua. Diakoniatyö on ihmisten auttamistyötä monipuolisesti ja ei ole juurikaan muita tahoja, jotka antaisivat ilmaiseksi esimerkiksi ruoka-apua ihmisille.

Diakoniatyö on kirkon tarjoamaa auttamistyötä, joka on lähtenyt kristillisen uskon perustasta, eli lähimmäisen auttamisesta (Helin & Hiilamo & Jokela 2010, 45).

Kirkosta eroamisesta on tullut yleistä etenkin nuorten aikuisten kohdalla. Ihmiset usein kokevat, ettei kirkolla ole heille mitään annettavaa ja siksi eroavat kirkosta. On ennustettu, että vuonna 2015 vain alle puolet nuorista ikäluokista kuuluu enää kirkkoon. (Helin & Hiilamo & Jokela 2010, 14-15.) Tulee silti muistaa, että kirkkoon kuuluminen ei ole mikään ehto sille, että voi hakea apua kirkon diakonia-toimistosta. Ihmiset voivat myös vältellä avun hakemista seurakunnalta, koska pelkäävät joutuvansa aivopestyksi kristinuskolla. Haastatteleman kirkon perhetyöntekijä totesikin, että ihmisillä on niin paljon ennakkoluuloja kirkkoa ja seurakuntaa kohtaan, etteivät he osaa edes lähestyä seurakunnan apua ja loppu peleissä ihmisillä on hyvin vähän tietoa siitä, että mitä seurakunnan perhetyö käytännössä on.

2.3 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 11§) velvoittaa kuntaa järjestämään yksilö- ja perhekeskeistä lastensuojelua. Perhetyötä tehdään yleensä lastensuojelun avo- huollossa ja sijaishuollossa. (Saarnio 2004, 240.) Kunnan lisäksi myös järjestöt ja seurakunta ovat merkitsevässä roolissa lastensuojelutyössä. Lastensuojelun tehtävänä on taata jokaiselle lapselle turvallinen lapsuus ja mikäli lapsi ei ole turvassa kotonaan, on lastensuojelun velvollisuus puuttua asiaan – lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia ajatellen.

Lastensuojelussa on monenlaisia tapoja toteuttaa perhetyötä. On ohjaavaa ja avo- huollollista perhetyötä, avotyötä, toiminnallista avotyötä, tehostettua perhetyötä,

kuntouttavaa perhetyötä, perhetukityötä ja perhehoitoa. Kohderyhminä esiintyy monenlaisia perheitä, joilla on yleisesti lastensuojelullisia ongelmia, ja väsyneitä yksinhuoltajaäitejä tai vanhempia, joilla on päihdeongelma tai mielenterveysongelmia. Työn keskeisimpänä tavoitteena näyttäisi olevan lapsen sijoituksen ehkäisy tukemalla perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta. (Saarnio 2004, 240.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat tänä päivänä yleistyneet ja yleistymässä paljon ja siksi on tärkeää, että ihmisille on tarjolla apua ja perhetyötä, että perheet selviäisivät arjesta ja pääsisivät hoitamaan ongelmansa kuntoon.

Perhetyö on asiakasperheiden epävirallista ja virallista tukemista ja avun antoa perheen arjen kasassa pitämiseen. Perhetyössä pyritään tukemaan perhettä ja puuttumaan perheen elämään ja ongelmiin toisinaan jopa vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Tuen tarpeessa olevat perheet ovat erilaisia; voi olla joko tilapäistä tai pitkäaikaista tukea kaipaavia perheitä tai perheillä voi olla taustalla pitkä lastensuojelun asiakkuus. Perhetyön metodeina voidaan käyttää mm. lyhytterapiaa, tavoitteellista perheneuvottelua, ratkaisukeskeisyyttä, toiminnallisuutta, yhteisöhoitoa, sekä kodinhoidollista apua. (Saarnio 2004, 240.) Perhetyötä tehdessä täytyy muistaa, että jokainen perhe ja perheenjäsen on yksilö ja näin heidät tulee myös kohdata. Perhe ei ole välttämättä halukas ottamaan apua vastaan ja tämän takia perheen kanssa voi olla hyvinkin vaikeaa tehdä yhteistyötä. On myös perheitä, jotka ovat jo pitkään odottaneet ulkopuolista apua ja ovat valmiita tekemään kaikkensa, että asiat saataisiin järjestykseen.

Perhetyössä täytyy kehittyä ja pysyä ajan mukana, jonka vuoksi perhetyön metodit ovat muuttuneet. Nykyään tehdään myös perhetyötä, jossa perheet saavat vertaistukea ongelmiinsa toisilta perheiltä. Perheryhmätoiminta sijoittuu erityisesti avohuollon perhetyöhön. Tyypillisessä perheryhmätoiminnassa on järjestetty lap-

sille ja vanhemmille omaa toimintaa, mutta kuitenkin myös koko perheen yhteistä toimintaa. (Saarnio 2004, 240.) Perhetyön monipuolisilla toimintatavoilla pyritään löytämään jokaiselle perheelle sopiva auttamismalli. Kaikki eivät ole toiminnallisia tai sosiaalisia ihmisiä, joten heidän kanssaan ei voi välttämättä toteuttaa vertaistukeen painottuvaa auttamisyötä, vaan he hyötyvät ehkä paremmin keskustellevasta perhetyöstä joka tapahtuu oman perheen kesken.

Perhekeskeisessä näkökulmassa korostetaan, että perhe on itsensä asiantuntija ja sitä pitää arvostaa ja kuunnella kaikissa perhettä koskevissa suunnitelmissa ja päätöksenteoissa. Perhekeskeinen työote sallii asiakkaan itse määrittää perheensä. Ydinperheen lisäksi asiakas voi katsoa perheeseen kuuluvan myös muita henkilöitä ja sukulaisia. (Saarnio 2004, 240.) Perheen lapsilla on usein eri ajatusmaailma perheeseen kuuluvista jäsenistä, kuin vaikka perheen vanhemmilla. Lapset ”hyväksyvät” perheenjäseniksi heille tuttuja ihmisiä aikuisia paremmin.

Lapsiperheiden tukeminen on perhetyössä kohdistunut erityisesti ennaltaehkäisevään toimintaan, jolloin vanhemmuuden tukeminen on ollut keskeisellä sijalla. Perhetyössä on haluttu tukea perheitä ennen kuin ongelmat monimutkaistuvat ja kasaantuvat. (Saarnio 2004, 241.) On tärkeää tarttua perheen ongelmiin siinä vaiheessa, kun ongelmat eivät ole vielä moninkertaistuneet. Läheiset ihmiset usein huomaavat perheen ongelmat, mutta eivät välttämättä uskalla puuttua toisten perheiden asioihin, koska pelkäävät mahdollisia riitatilanteita tai jopa välien menettämistä.

2.4 Verkostotyö perhetyössä

Verkostotyö perhetyössä on ennaltaehkäisevää työtä, jossa pyritään puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa perheen ongelmiin ja ennaltaehkäistä niitä. Ennaltaehkäisevässä työssä verkostokumppaneina voi olla julkisen sektorin puolelta mm. neuvolat, päivähoito, seurakunnat, sekä kasvatus- ja perheneuvolat. Järjestöistä verkostokumppaneita voi olla mm. Mannerheimin Lastensuojelun liitto, Ensi- ja turvakotien liitto sekä Pelastakaa Lapset ry (Saarnio 2004, 248.)

Lastensuojelussa tehdään aina verkostotyötä jollakin tasolla. Asiakkaalla on mahdollisesti jo omat verkostonsa ennen lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun asiakkuuden myötä verkostot yleensä lisääntyvät. (Arnkil 2004, 214.) Verkostotyössä pyritään aina etsimään ja yhdistämään verkoston voimavaroja asiakkaan auttamiseksi. Verkostotyötä tehdään lähtökohtaisesti aina tarvelähtöisesti.

Viime vuosina perhetyössä on kiinnitetty erityistä huomiota varhaiseen puuttumiseen, jolloin on tavoitteena antaa tukea ja apua perheelle jo ennen kuin ongelmat muuttuvat monimutkaisiksi tai vaikeasti hallittaviksi ja ennen kuin tilanne kärjistyy siihen, että lapsen kanssa päädytään huostaanottoon (Saarnio 2004, 248). Ennaltaehkäisystä puhutaan nykyään joka paikassa ja kaikkialla ongelmiin halutaan puuttua, ennen kuin ne kasvavat, sama pätee lastensuojeluun ja perhetyöhön, joissa molemmissa on tavoitteena tehdä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä lapsen ja perheen parhaaksi.

Lastensuojelun kannalta onkin tärkeää, saadaanko lapsen, hänen läheisten ja lapsen asiaa hoitavien tahojen välille sellainen yhteys, jossa löydetään hyvien voimavarojen yhdistelmä. Verkostossa voi kehittyä ideoita, ratkaisuja sekä resursseja, jotka ovat yhdessä lapselle parhaaksi. (Arnkil 2004, 214.) Perheen ja las-

ten/perhetyöntekijöiden välinen suhde ja kemia on saatava kohdalleen, ennen kuin perhe uskaltaa luottaa uusiin ”yhteistyökumppaneihin” ja alkaa purkaa tuntejaan ja ongelmiaan heille. Perhetyöntekijän on mahdotonta tehdä asioita perheen eteen, jos perhe ei ole yhteistyössä mukana. Perhetyössä yksi haaste onkin luoda turvallinen ja luottamuksellinen suhde perheen kanssa. Lisähaasteen verkostotyöhön perhetyössä tuo se, että jokaisella verkoston jäsenellä on erilainen näkemys asiakkaan ja perheen tilanteesta ja asioista. Esimerkiksi opettajalla ja sosiaalityöntekijällä on usein erilainen näkemys asiasta. Siksi onkin erityisen tärkeää, että perhetyötä tehdään tarvittaessa eri verkostojen kanssa yhteistyössä, sillä näin asiakkaan tai perheen kokonaiskuva saadaan ammattilaisten näkökulmasta koko työryhmän tietoon.

Verkoston työntekijät voivat olla yhteydessä verkoston muihin jäseniin, kun pienikin huoli asiakkaan voinnista ilmenee. Työntekijän huolen kasvaminen saattaa myös luoda epätietoisuutta ja epäluottamusta jopa verkoston muita jäseniä kohtaan. Työntekijä saattaa myös miettiä, että saako hän varmasti epäilyihinsä tai huoliinsa tukea muilta verkoston jäseniltä. (Arnkil 2004, 222.) Haastattelin tähän opinnäytetyöhön perhetyöntekijöitä ja osalla heistäkin oli huonoja kokemuksia verkostotyöstä ja verkoston jäsenien erilaisista näkemyksistä ja siitä, kun yhteinen linja ei kohdannutkaan.

Sosiaalinen verkosto on lastensuojelussa tärkeä käsite. Jokaisella ihmisellä on jonkinlainen sosiaalinen verkosto; oli se sitten henkistä tai materiaalista tukea antava. On tärkeää, että etenkin lapselle tärkeitä sosiaalisia verkostoja otetaan huomioon, kun tehdään töitä lapsen kanssa. (Arnkil 2004, 215.) On lapselle tärkeää, että hänen omat sosiaaliset verkostot otetaan tosissaan ja että heidät otetaan vaikka lasten palvelureihin mukaan. On tärkeää tukea jo olemassa olevia verkostoja ja tarvittaessa tuoda lisää verkostoja mukaan lapsen ja perheen avuksi.

Verkostotyössä on aina kyse jonkun tai joidenkin kokemasta tarpeesta. Joku tai jotkut kokevat, että tilanteeseen tarvitaan verkostomaista otetta ja apua. (Arnkil 2004, 220.)

Verkostotapaamisia voidaan järjestää myös silloin, kuin asiakkaalla on asiat hyvin. Pääasia on, että verkosto kokoontuu ja jokainen verkoston jäsen huolehtii omasta työmaastaan.

Verkostotyöllä voidaan ehkäistä ongelmien muodostumista ja lisääntymistä ja keskittyä huolien ja ongelmien kitkemiseen jo varhaisessa vaiheessa, mikäli verkoston jäsenet pitävät yhtenäistä linjaa ja mikäli asiakas ja perhe ovat yhteistyössä verkoston kanssa. Mitään ongelmia ei voida ratkaista, jos asiakkaan ja perheen kanssa ei saada luottamusta aikaiseksi ja mikäli he eivät itse yritä muuttaa toimintatapojaan. Mitään ongelmia ei voida myöskään ratkaista, elleivät verkoston jäsenet toimi yhteistyössä ja perheen parhaaksi.

3 SOSIAALINEN PERIMÄ

3.1 Mitä on sosiaalinen perimä?

”Sosiaalinen perimä on aina olemassa. Joko hyvässä tai pahassa.” (Haastateltava nro 6.)

Lastensuojelun asiakkailta on usein takana oma rikkinäinen lapsuus. Heidän lapsuudessaan heillä ei välttämättä ole ollut turvallista vanhempaa ja he saattavat aikuisena olla itse hukassa oman vanhemmuutensa kanssa. Heiltä saattaa puuttua kykyä vanhemmuuteen ja useilla tällaisella vanhemmalla on tavoitteena kasvattaa omat lapsensa eri tavalla, kuin miten heitä kohtaan on lapsena toimittu. Nämä vanhemmat saattavat olla ahdistuneita ja masentuneita ja heillä saattaa olla tunne, että he ovat itse epäonnistuneet vanhempana olemisesta. Näille vanhemmille omien lasten murrosikä, haistattelut ja silmille hyppiminen saattaa tuntua ylitse pääsemättömän vaikealta. (Saarnio 2004, 249.) Ei tarvitse olla edes lastensuojelun asiakas, että ihmisellä voisi olla takanaan rikkinäinen lapsuus. Suomessa on paljon päihdeongelmallisia perheitä, joissa asuu lapset kotona ja jossa lapset joutuvat näkemään ja kokemaan sen, mitä vaikka liiallinen alkoholin käyttö voi pahimmassa tapauksessa saada aikaan ja valitettavan usein näiden perheiden lapset jatkavat omaa elämäänsä sitä mallia, jonka ovat vanhemmiltaan oppineet. Ei myöskään tarvitse olla lastensuojelun asiakkuutta, että vanhemmat ovat väsyneitä ja poikki murrosikäisten lastensa kanssa ja vanhemmat kokevat epäonnistuneensa vanhempina, kun lapsi haistattelee ja hyppii silmille.

Vaikean lapsuuden kokeneet vanhemmat ovat suurien kysymysten edessä; kuinka kasvattaa omat lapsensa erilailla kuin omat vanhemmat ovat aikanaan itsensä kasvattaneet? Kuinka hyväksyä hyviä ja positiivisia kokemuksia omasta lapsuudesta ja kuinka välttää niitä asioita omien lasten kohdalla, jotka ovat aiheuttaneet

itselleen lapsena kärsimystä ja mielipahaa? Tulee muistaa, että meillä jokaisella on sosiaalinen perimä. Oli siinä sitten hyviä tai huonoja kokemuksia.

Vanhemman vakava sairastuminen voi olla riski lapsen hyvinvoinnille. Esimerkiksi masentuneen vanhemman lapsilla on noin 60% riski sairastua itse psyykkisesti. Tämä asia on todettu Stakesin Toimiva lapsi & perhe- hankkeessa. Lapsen ymmärrys vanhemman sairaudesta on lapselle hyväksi. (Väisänen, Niemelä & Suua 2009, 75.) Vanhemman vakava sairastuminen koskettaa vanhemman lisäksi myös lasta ja koko perhettä. Siksi onkin tärkeää, että asioista puhutaan suoraan myös lapsille. Jos äiti tai isä on sairas, tulee sairaus selittää lapselle, eikä jätetä lasta pimentoon asian suhteen. Usein ihmiset ajattelevat, että lapsi ei kestä totuutta ja siksi lapselle kerrotaan pehmitelty versio asioista. Jos lapselle puhuttaisiin alusta asti totta ja asioista niiden oikeilla nimillä, syntyisi lapsen ja aikuisen välille luottamussuhde jo pienestä pitäen, eikä lapsen tarvitsisi miettiä, että miksi vanhemmat käyttäytyvät omituisesti.

Perhetyöntekijöiden kokemuksen mukaan lasten ja vanhempien välinen vaikea tilanne (esim. vakavan sairauden käsittely) helpottaa, kun vanhempi kertoo itse lapselleen tilanteesta, eli tässä tapauksessa sairaudestaan. Sama pätee myös siihen, jos lapsi huostaan otetaan. On tärkeää, että vanhemmat kertovat lapselle huostaanottoon johtavista syistä ja siitä, miksi siihen on päädytty. (Väisänen, Niemelä, Suua 2009, 76.) Perheen keskinäiset suhteet ja välit paranee, kun perheessä opetellaan keskustelemaan asioista, eikä vakavia asioita pidetä pimennossa.

Jokaisen ihmissuhteen perusta on muodostunut lapselle jo varhaisimmassa vuorovaikutuksessa toiseen ihmiseen, eli yleensä lapsen vanhempiin (Tuhkasaari 2013, 10). Lapset oppivat pienestä pitäen vuorovaikutustaidot, elämäntavan ja elämänarvot omilta vanhemmiltaan, eli toisin sanoen perivät nämä asiat omilta vanhemmiltaan.

3.2 Ylisukupolvisuus

Ylisukupolvisuudella tarkoitetaan vanhemmilta saatuja tiedostettuja tai tiedostamattomia kokemuksia, jotka vaikuttavat ihmisen identiteettiin. Myös ihmistä ympäröivät asiat, kuten historia, kulttuuri, yhteiskunnalliset tekijät, ajan ilmapiiri, aikaisemmat sukupolvet, suku, perhe ja parisuhde vaikuttavat aina ihmisen kokemukseen omasta itsestään sekä omaan identiteettiin. (Tuhkasaari 2013, 19.) Ihmisen peruskäsitykset elämästä kumpuavat jo pienenä lapsena opituista asioista, mutta ihminen opettelee oman itsensä löytämistä koko elämänsä ajan. Ihmisen ympärillä tapahtuvat asiat heijastuvat aina jossain määrin ihmisen identiteettiin.

Psykoanalyttisessa näkökulmassa ylisukupolvisuus siirtyy tiedostamattomana aina aikuiselta lapselle ja äidiltä vauvalle (Tuhkasaari, 2013, 27). Psykoanalyttisellä näkökulmalla tarkoitetaan ihmisen biologista perimää ja yhteiskunnan vaikutteita, jotka muokkaavat ihmistä tehden ihmisestä omanlaisensa.

Murray Bowen tutki 1950-luvulta lähtien ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Bowenin näkemyksessä sukupolvelta toiselle siirtyvä eriytymisen estyminen sai aikaan pahoinvointia ja oireilua vanhemmissa/puolisoissa ja tämä oireilu kanavoitui kolmanteen henkilöön, esim. lapsiin. Bowen oli sitä mieltä, että nämä siirtymät ilmenivät mm. onnettomina parisuhteina tai vanhemmuuden puutteena. Bowen on tutkinut, että lapsissa ilmentyi vanhempien tiedostamattomat ongelmat ja hänen mielestään psyykkisesti pahoinvoivan lapsen ongelmat olivat lähtöisin vähintään kolmen sukupolven takaa. (Tuhkasaari 2013, 38.) Uskon, että ongelmat siirtyvät sukupolvelta toiselle juuri vanhempien välityksellä. Pieni lapsi aistii herkästi etenkin äitinsä tunnetilat ja voi alkaa ajan kanssa tuntea samalla tavalla. Vanhempien tunnetilat välittyvät lapseen tavalla tai toisella myös koko lapsuuden ajan ja mikäli näitä ongelmia ei pystytä ajallaan käsittelemään, ne seuraavat lasta läpi tämän elämän, eli ongelmista tulee ylisukupolvisia ongelmia.

Ylisukupolviset vaikutukset näkyvät myös lasta odottavien vanhempien elämässä. Pariskunnan elämässä nousee esiin uusia haasteita ja odotuksia puolisoaan kohtaan ja nämä nostavat mieleen myös omia lapsuuden kokemuksia. Samalla mieleen muistuu omien vanhempien kyvyt ja taidot olla vanhempia ja mahdolliset erojen ja hylkäämisen tunteet, mikäli ne ovat jääneet käsittelemättä. (Tuhkasaari 2013, 38.) Perheen perustamisessa ihminen pysähtyy miettimään omia vanhempiaan ja ylisukupolvisuus ja sosiaalinen perimä korostuvat.

Lapsen synnyttyä äidillä voi olla vaikeuksia sietää tyttärensä ja tämän isän välistä suhdetta, jos äidiltä itseltään on isä puuttunut (Tuhkanen 2013, 41). Tällainen tilanne haastaa äitiä haastamaan oman sosiaalisen perimän ja lapsuuden traumojen käsittelyn isän puuttumisen vuoksi. Kuinka olla onnellinen oman tyttärensä puolesta, jolla on välittävä, rakastava ja läsnä oleva isä?

Lasten psykoanalyttikko Didier Dumas on todennut, että lapsi ei ole vain tulos vanhempiensa haaveista ja odotuksista, vaan lapseen vaikuttaa suorasti tapa, jolla hänen isovanhempansa ovat käyttäytyneet hänen vanhempiensa lapsuudessa. Dumas oli myös sitä mieltä, että isänä oleminen on oman isänsä toistamista. (Tuhkanen 2013, 42.)

”Lapsen tajutessa vanhempiensa puutteellisuuden hän voi yrittää omalla toiminnallaan, suorittamisella täyttää ja korjata puutetta sekä pettymystä. Pettymys äitiin yritetään korjata isän puoleen kääntymällä, tai jonkun ulkopuolisen etsinnällä. Jonkin, joka voisi tuoda ratkaisun tähän menetykseen ja puutteeseen. Poika samaistuu isäänsä, jonka suhteen hän kokee kuitenkin pienuutta ja riittämättömyyttä. Poika alkaa suorittamisella osoittaa omaa pätevyyttään, vaikka samalla hän tuntee syyllisyyttä onnistumisestaan, isän voittamisesta. Tyttö, joka on joutunut vaihtamaan ensimmäisen rakkauden kohteensa äidistä isään, yrittää samaistua äitiin saavuttaakseen isän rakkauden. Vanhempien välisestä suhteesta ja siitä, miten he kokevat toisensa, tulee siten merkittävä tekijä tytölle ja pojalle.” (Tuhkasaari 2013, 43-44.)

Vanhempien omasta menneisyydestä kumpuavat traumat, kuten lapsuuden lainlyönti, hyväksikäyttö, alkoholismi tai väkivalta siirtyy perheen lasten elämään

ja voivat näkyä lapsissa näiden kasvaessa mm. mielenterveysongelmina. Vanhempi voi ulkoistaa omat traumansa lapsiinsa ja "parantua" niistä itse. (Tuhkasaari 2013, 46.) Tässä törmätään siihen, että kuinka kasvattaa itse terveitä lapsia, jos vanhemmalla itsellään on mielenterveysongelmia? Lähtökohtaisesti jokaisen ihmisen tulisi elää elämää hoitamalla ensin itsensä kuntoon, ennen kuin voi auttaa muita. Mikäli vanhempi ei hoida omia asioitaan kuntoon, miten hän voi auttaa lapsiaan?

Lapsen muuttaessa pois kotoa, vanhempi saattaa kokea takaumia omasta nuoruudesta, kun muutti itse pois kotoa. Vanhempi saattaa elää mielessään uudelleen tilanteen, jossa on itse joutumassa eroon vanhemmistaan. Tällaisissa tilanteissa hallitsevin tunne on molemminpuolinen riippuvuus toisistaan. (Tuhkasaari 2013, 47.) Siksi on tärkeää, että lapset oppivat elämään muidenkin kasvatuksen alla, kuin omien vanhempien. On tärkeää, että lapsi saa luotua uusia suhteita ja tutustuu uusiin aikuisiin ihmisiin, eikä kiinny liiaksi omiin vanhempiin. Jos vanhemman ja lapsen suhde on liian riippuvainen toisistaan, oppiiko lapsi koskaan asumaan ilman vanhempiaan?

Lapsi on luonnostaan avuton ja siksi hyvin vastaanottavainen vanhempiensa lapsuuden traumoille (Tuhkasaari 2013, 51). Siksi olisi tärkeää, että perheessä vanhemmat olisivat selkeästi aikuisia, jotka ovat käsitelleet oman lapsuutensa traumat, eikä niitä tarvitsisi siirtää omien lasten kannettaviksi. Sen lisäksi, että lapsi on avuton, on lapsi myös yleensä todella lojaali omille vanhemmilleen ja valmis tekemään kaikkensa omien vanhempiensa suojelemiseksi ja hyväksi. Siksi vanhempien on myös helppo siirtää omat traumakokemuksensa lapsilleen.

4 TUTKIMUSONGELMAT JA MENETELMÄ

Opinnäytetyössäni tutkimusongelmani ovat:

- Kuinka sosiaalinen perimä ja ylisukupolvisuus näkyvät perhetyössä?
- Voiko verkostotyöstä olla apua ylisukupolvisten ongelmien ratkaisuun?

Lähdin tutkimaan tutkimusongelmia lukemalla aiheista kirjoja ja haastattelemalla seurakunnan ja lastensuojelun perhetyöntekijöitä (LIITE 1) edellä mainituista aiheista. Perhetyöntekijöitä haastattelin siksi, että saisin heidän näkemyksiä verkostotyön merkityksestä perheiden ylisukupolvisissa haasteissa. Halusin myös kuulla perhetyöntekijöiltä heidän omasta työkokemuksesta perhetyöntekijänä. Haastattelut toteutin kesän 2013 aikana ja haastattelin kolmea (3) seurakunnan perhetyöntekijää sekä kolmea (3) lastensuojelun perhetyöntekijää Oulun alueelta.

5 TULOKSET

Haastattelemani seurakunnan perhetyöntekijät ovat toimineet perhetyöntekijöinä puolesta vuodesta kuuteen (6) vuoteen, mutta kokemusta seurakunnan työstä oli jokaisella ollut jo vuosien ajan tätä ennen.

Haastatteluissa ilmeni, että seurakuntien perhetyö koostuu mm. perhekerhoista, eri-ikäisille lapsille suunnatuista kerhoista, pienten lasten syntymäpäivien muistamisesta synttärrikortein ja –tapahtumin, kotikäynneistä (perheen niin halutesaan), synnytysohjelmassa mukana olemisesta, neuvolan perheohjelmasta, erilaisista perheille suunnatuista tapahtumista, leireistä ja retkistä, ensimmäistä lasta odottavien vanhempien tukiryhmistä, pikkukirkoista, pyhäkouluista, taloudellisen ja henkisen tuen tarjoamisesta, tuen antamista perheille huostaanottilanteissa, huostaanottoilmoitusten antamisesta ja lukemisesta, erityisriippikoulun pitämisestä jne.

Seurakunnan perhetyön asiakkaita ovat perheet, joissa kaikki on pääsääntöisesti hyvin kuin myös perheet, joilla on tuen tarvetta. Haastatteluissa kävi ilmi, että perhekerhoihin osallistuu paljon vanhempia, joista toinen on päivät töissä. Perheet hakeutuvat seurakunnan toimintaan vertaistuen vuoksi, esimerkkinä avioeron partaalla olevat perheet tai perheet, joissa on mielenterveysongelmia tai taloudellista ahdinkoa. Yksi haastateltavista perhetyöntekijöistä kertoi, että hänen kerhoihin on viime aikoina tullut enemmän sellaisia perheitä, joilla on lastensuojeluasiakkuus jo olemassa ja näiden perheiden äideillä on usein joko diagnosoitu tai diagnosoimaton masennus. Perhetyöntekijät painottivat, että perhetyön toimintaan tulevilta perheiltä ei kysellä taustoja, vaan jokainen on tervetullut ja perheet kertovat elämästään, jos itse haluavat, kunhan luottamus työntekijän ja perheen välillä on syntynyt.

Seurakunnan perhetyöntekijät kokivat, että ihmiset ottavat pääosin hyvin tukea ja apua vastaan seurakunnalta, vaikka ennakkoluulojakin on. Perhetyöntekijät kokivat, että ihmiset eivät välttämättä tiedä, mitä seurakunnan perhetyö on ja tähän asiaan on pyritty saamaan muutosta aikaan mm. verkostotyön avulla. Jotkut vierastavat uskonnollista toimintaa ja osallistuvat kerhoihin vasta hartauden jälkeen. Kaikki perhetyöntekijät totesivat, että kun perhe on tullut tutuksi, niin ennakkoluuloja ei enää ole ja ihmiset ovat osanneet arvostaa seurakunnalta saamaansa apua.

Seurakunnan perhetyöntekijät kokivat, että sosiaalinen perimä näkyy perhetyössä, mutta diakoniatyössä se näkyy vielä enemmän. Perhetyössä sosiaalinen perimä näkyy mm. ongelmina vanhempien itsetunnossa, kun vanhemmat kokevat olevansa riittämättömiä vanhempina ja vertaavat itseään toisiin vanhempiin, ajatuksena, että ”olenko yhtä hyvä äiti kuin muut?”. Itsetunto-ongelmista kärsivien vanhempien lapset ovat usein joko ylivilkkaita tai muista lapsista syrjäytyviä. Perhetyöntekijät myös kokivat, että lasten keskuudessa tapahtuva haukkuminen, leimaaminen, syyttely ja syyllisen etsiminen on peritty vanhemmilta. Perhetyöntekijät myös kutsuivat sosiaalista perimää ”siirtymätaakaksi” ja he kokivat, että vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat siirtyvät sukupolvelta toiselle, kuten myös masennus.

Haastatteluiden perusteella sosiaalinen perimä tuo myös haasteita perhetyöhön; kuinka kohdata perhe ja ottaa ongelmat puheeksi? Ja onko perhe valmis käsittelemään ongelmiaan?

Perhekerhojen isot ryhmäkoot aiheuttavat haastetta työhön, kuinka huomioida jokaista lasta, kuinka rauhoittaa ylivilkkaat ja kuinka huomioida ne syrjään vetäy-

tyvät lapset, jotka eivät haluaisi osallistua toimintaan. Kuinka pysyä työntekijänä ammattilaisena, eikä lähteä perheen kipuihin mukaan. Milloin tulee ohjata perhetä erilaisen avun piiriin ja kuinka asian esittää? Kuinka antaa tukea vanhemmuuteen sekä lasten ja nuorten kasvuun? Kuinka antaa tukea lastensuojeluun ja antaa asiakkaille myös lämmön ja välittämisen tunnetta?

Kaikki haastatteleman seurakunnan perhetyöntekijät tekivät verkostotyötä. Syitä verkostotyön tekemiseen oli mm. apua perheiden löytymiseen, perhepäivähoitajien tukeminen ja verkostotyön tekeminen perheen auttamiseksi tarvelähtöisesti. Verkostokumppaneita seurakunnan perhetyöntekijöillä oli mm. päiväkodit, koulut, sosiaalitoimi, paikallisseurakunta, perhekodit ja lastensuojelulaitokset.

Seurakunnan perhetyöntekijät kokivat verkostotyöstä olevan enemmän hyötyä kuin haittaa. Perhetyöntekijät kokivat, että verkostotyöstä on parhaimmillaan hyötyä sekä perheelle, että työntekijän omalle työlle ja että verkostotyö on välttämättömyyttä asiakkaan kannalta. Verkostotyön avulla yhteistyökumppaneiden kanssa voidaan suunnitella toimintaa siten, ettei ole tarjolla päällekkäistä toimintaa perheille. Verkostotyön kautta myös tavoittaa asiakkaita ja verkostotyötä ja auttamistyötä yleensäkin arvostetaan nykyään enemmän kuin ennen. Verkostotyön haittoina pidettiin sitä, jos verkostokumppanit järjestävät toimintaa samaan aikaan tai sitä, jos verkostokumppaneista toinen toteuttaa työn ja toinen maksaa sen.

Seurakunnan perhetyöntekijät olivat sitä mieltä, että verkostotyöstä voisi olla apua ylisukupolvisten ongelmien katkaisemiseen, mutta ongelmana tässä on työntekijöiden vaihtuvuus ja sitä mukaa perheet joutuvat aina tutustumaan uuteen työntekijään ja aloittamaan työt alusta. Mitä pidempi aikaisia työntekijöitä on, sitä paremmin he ehkä tuntevat asiakkaansa. Ylisukupolvisten ongelmien katkaisemi-

seen tarvitaan myös perheeltä itseltään ymmärrystä omaan tilanteeseen ja halua ottaa verkostolta apua vastaan.

Kaikilla haastattelemillani seurakunnan perhetyöntekijöillä oli jonkin verran kokemusta yhteistyöstä lastensuojelun kanssa. He olivat esimerkiksi järjestäneet vähävaraisten perheiden joulutapahtuman yhdessä lastensuojelun kanssa. Yhdellä haastattelemistani perhetyöntekijöistä oli viikoittain asiakkaita lastensuojelun asiakkaista. Perhetyöntekijät kokivat, että voisivat tehdä lastensuojelun kanssa yhteistyötä, mikäli perhe niin haluaisi ja yhteistyö voisi olla mahdollisesti leirejä, vähävaraisten auttamista ja asiakastyötä tarpeen vaatiessa.

Haastattelemani lastensuojelun perhetyöntekijät ovat tehneet täyspäiväistä perhetyötä puolesta vuodesta kahteen (2) vuoteen, mutta kokemusta perhetyöstä on kaikilla ollut jo tätä ennen.

Haastatteluiden perusteella lastensuojelun perhetyö on käytännössä tukihenkilötoimintaa, työparin kanssa toteutettavia kotikäyntejä, vuorovaikutussuhteisiin vaikuttavaa työtä, keskustelupainotteista työtä, perheterapiaa, lasten ja nuorten kanssa toiminnallista työtä (apuna esimerkiksi kortit ja pelit), perhetapaamisia, joissa kaikki halukkaat saa olla osallisena, mutta osallistuminen ei ole pakollista. Perhetyön tapaamisilla ollaan jonkun ongelman kanssa tekemisissä ja useimmiten tapaamisten pääpaino on siinä, josta lastensuojeluilmoitus on tehty. Perhetyössä pyritään tuomaan asiakkaan/perheen vahvuuksia esiin ja vahvistaa niitä edelleen.

Lastensuojelun perhetyön asiakkaat ovat useimmiten lastensuojelun asiakkaita, joille sosiaalitoimi on arvioinut perhetyön olevan ensisijainen vaihtoehto ennen mahdollisia sijaishuollon palveluita. Toisinaan asiakkaina on myös jo sijaishuollosta kotiutuneita nuoria, joita kotiutetaan perhetyön avulla.

Haastatteluiden perusteella asiakkaina toimivilla perheillä on usein taustalla vuorovaikutussuhteisiin tai mielenterveysongelmiin liittyvää problematiikkaa, esimerkiksi vanhemmilla voi olla uupumusta, johon he tarvitsevat ulkopuolista apua ja tukea. Lastensuojelun perhetyön asiakkaita ei ole pelkästään ”huono-osaiset” perheet, vaan asiakkaina voi olla myös korkeasti koulutettujen yrittäjä vanhempien perheitä.

Perhetyöntekijät kertoivat, että harvemmin perheet hakeutuvat itse asiakkaiksi vaan he päätyvät asiakkaiksi useimmiten sosiaalitoimen kautta. On myös perheitä, jotka ovat hakeutuneet itse asiakkaiksi, mutta heillä on usein takana ollut jo asiakkuus.

Haastatteluissa tuli ilmi, että perhetyön aloittaminen on lähtökohtaisesti usein hankalaa ja siksi on tärkeää, että perhetyöntekijät kertovat perhetyön tarkoituksesta ja toimintatavasta ennen työskentelyn aloittamista. On niitäkin asiakkaita, joilla on ennakkoluuloja lastensuojelun perhetyötä kohtaan, mutta pääosin asiakkaat pääsevät ennakkoluuloistaan yli, luottamus saavutetaan perheen ja työntekijän välillä ja työ voidaan aloittaa. On myös niitä perheitä, joiden kanssa luottamussuhdetta ei meinaa syntyä. Asiakkaiden suhtautuminen lastensuojelun perhetyöhön vaikuttaa myös se, onko asiakkaalla aikaisempaa lastensuojeluasiakkuutta tai avotyöstä kokemusta.

Perhetyöntekijät kertoivat, ettei perheellä ole usein muuta vaihtoehtoa kuin ottaa vastaan lastensuojelun tarjoamaa perhetyötä. Tässä vaiheessa perheiden tilanne on usein jo niin kriisiytynyt, että ulkopuolinen apu kelpaa. Perheillä on usein myös pelko siitä, etteivät perheen asiat helpota, ellei saa ulkopuolelta apua. Perheet ovat voineet myös hakea apua jo aikaisemmin eri tahoilta.

Lastensuojelun perhetyöntekijät olivat sitä mieltä, että sosiaalinen perimä on olemassa ja se paljastuu perhetyössä. Yksi työntekijöistä oli sitä mieltä, että se ei ole niin näkyvää, kun mitä sen voisi kuvitella olevan, mutta kaksi muuta työntekijää kokivat sosiaalisen perimän ja ylisukupolviset ongelmat näkyväksi osaksi työtään. Perhetyöntekijöiden mukaan sosiaalinen perimä paljastuu kiintymyssuhdeongelmissa. Vanhemmilla saattaa olla huolena heidän oma kiintyminen lapsiinsa ja he voivat kokea epävarmuutta vanhemmuudessaan. Sosiaalinen perimä näkyy ja periytyy heidän mielestään myös tunnepuolen ongelmissa sekä psyykeongelmissa ja perhetyöntekijät kokevat, että nämä ongelmat myös periytyvät sukupolvelta toiselle. Perhetyöntekijät ovat tavanneet perheissä myös sellaisia vanhempia, jotka ovat kertoneet, että heillä on itselläänkin ollut lastensuojelun asiakkuus nuorena. Perhetyöntekijät kokivat myös, että käyttäytymismallit ja traditiot siirtyvät sukupolvelta toiselle.

Yksi perhetyöntekijöistä toi ilmi huoltaan siitä, kuinka heikosti sosiaalisesta perimästä ja ylisukupolvisista ongelmista tiedetään esimerkiksi sosiaalitoimessa, vaikka hän koki nämä asiat näkyväksi osaksi lastensuojelutyötä ja perhetyötä.

Lastensuojelun perhetyöntekijät kokivat sosiaalisen perimän tuovan perhetyöhön omat haasteensa. Kiintymyssuhdeongelmat johtavat luottamusongelmiin, mitkä johtavat ongelmiin kiinnittyä tarjolla olevaan perhetyöhön. Perhetyöntekijät kokivat, että kiintymyssuhdeongelmat voi "aistia" asiakkaista, eikä näistä asiakkaista saa oikein mitään irti.

Asiakkaana olevalla perheellä ja koko suvulla voi olla samoja ongelmia ja samoja vääristyneitä traditioita, joihin perhetyöntekijä yrittää saada muutoksia aikaan, kuinka perhetyöntekijä voi saada perheen muokkaamaan tapansa elää, jos tämä tapa on jatkunut jo yli sukupolvien?

Haastatteleman perhetyöntekijä koki, että sosiaalinen perimä aiheuttaa ”näköalattomuutta”, jota perhetyöntekijä koittaa avata perheelle ja tarjota erilaisia näköaloja perheelle pohdittavaksi. On kuitenkin asiakkaan oma valinta, pysykö hän vanhassa tavassa vai pystyykö asiakas tutustumaan ja opettelemaan uusia tapoja.

Haastatteleman perhetyöntekijä haluaa myös muistuttaa, että jokaisella ihmisellä on sosiaalinen perimä joko hyvässä tai pahassa. Jokaisessa asiakastapaamisessa kohtaa ainakin kolme (3) sosiaalista perimää: työntekijän, työparin ja asiakkaan sosiaalinen perimä. Perhetyöntekijä halusi painottaa, että jokaisen tulisi tiedostaa oma sosiaalinen perimä ja se, milloin esimerkiksi omat ikävät muistot voi aktivoitua.

Haasteellista perhetyössä on myös se, kuinka asiakkuuden aikana saadaan ongelmia ratkaisua. Perhetyön asiakassuhteet kestävät keskimäärin 8 kuukautta ja tapaamisia on noin 1 – 3 kertaa viikossa. Kuinka tässä ajassa saadaan asioita muutettua pysyvästi?

Haastatteluiden perusteella lastensuojelun perhetyöntekijät tekevät aktiivisesti verkostotyötä ja verkostokumppaneita on mm. sosiaalitoimi, koulut, terveydenhuolto, erikoissairaanhoido, eri viranomaiset (riippuen asiakkaan jo olemassa olevista verkostoista), perheneuvola, mielenterveystoimisto, nuorisopoliklinikka, päihdepuoli, lastensuojeluyksiköt jne. Verkostotyötä tehdään haastattelemieni perhetyöntekijöiden mielestä siksi, että perhe saisi kokonaisvaltaisen ja tarvelähtöisen tuen. Perhetyöntekijät kokevat verkostotyön siksikin hyvänä, että eri ammattilaiset näkevät erilaisia asioita ja niihin voidaan heti puuttua. Verkostotyön avulla asiakas ei jää ilman apua, vaikka jonkun verkoston kanssa toiminta loppuisikin.

Lastensuojelun perhetyöntekijät kokivat verkostotyön hyödyiksi mm. asiakkaan kokonaisvaltaisen hoidon ja tuen saamisen. Yksi haastattemistani perhetyöntekijöistä koki, että jos itse näkee vaivaa verkostotyön eteen luomalla luottamussuhteita ja pitämällä aktiivisesti yhteyttä verkoston eri jäseniin, on verkostotyöstä hyötyä. Verkostotyön hyötynä pidettiin myös sitä, että verkostotyön avulla vastuuta voidaan jakaa ja jokaisella on oma roolinsa ja tehtävänsä verkostossa. Perhetyöntekijät pitivät tärkeimpänä asiana verkostotyössä sitä, että perhe saa verkostotyöstä apua.

Verkostotyössä on myös omat haasteensa perhetyöntekijöiden mukaan. Haasteita voi olla mm. sellainen, että toinen työntekijä sabotoi toisen työtä. Tätäkin on tapahtunut, mutta se on harvinaista. Verkostotyötä voi vaikeuttaa yhteisen ajan vaikea löytäminen tai se, jos verkoston jäsenet kokevat toisensa kilpailijana. Verkostotyössä voidaan kokea myös tiedonkulkuongelmia, jos verkosto ei kohtaa tai ole aktiivinen. Verkostotyön haittana tai hyötynä voidaan kokea verkoston jäsenen ammattiyhteisyys.

Lastensuojelun perhetyöntekijät olivat sitä mieltä, että verkostotyöstä voi olla hyötyä ylisukupolvisiin haasteisiin, mutta se vaatii verkoston jäseniltä yhteistyökyvykkyyttä ja ymmärrystä tilanteeseen.

Yksi haastateltavista työntekijöistä painotti, että sosiaaliseen perimään ja ylisukupolvisiin haasteisiin tulisi saada lisää koulutusta, sillä hän koki, ettei kaikilla sosiaalialan ammattilaisilla ole näistä asioista käsitystä ja se voi hankaloittaa yhteistyötä.

Yksikään haastattelemani lastensuojelun perhetyöntekijä ei ollut tehnyt perhetyötä yhteistyössä seurakunnan kanssa, mutta kaikki voisivat kuvitella tekevänsä, mikäli seurakunta olisi jo osa asiakkaan verkostoa. Perhetyöntekijät uskovat, että seurakunnasta voisi olla apua perhetyön teossa. Haastattelemillani lastensuojelun perhetyöntekijöillä ei ollut paljoa tietoa siitä, minkälaista perhetyötä seurakunta tarjoaa, mutta he voisivat kuvitella tekevänsä seurakunnan perhetyöntekijöiden kanssa yhteydessä esimerkiksi kotikäyntejä yhdessä.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli minulle opettavainen kokemus. Erityisen opettavaisia kokemuksia olivat haastatteluiden tekemiset, niin seurakunnan kuin lastensuojelun perhetyöntekijöiden kanssa.

Haastattelujeni perusteella seurakunnan perhetyö ja lastensuojelun perhetyö poikkeavat toisistaan aika paljon. Seurakunnan perhetyössä keskitytään enemmän pienten lasten perheiden kanssa tehtävään työhön, on paljon erilaista leiriä, tapahtumaa ja toimintaa lapsiperheille, kun taas lastensuojelun puolelta sain käsityksen, että perheiden lapset eivät ole ihan vauva-iässä enää. Minulle jäi seurakunnan perhetyöstä sellainen käsitys päälimmäisenä, että perhetyö on suunnattu pääosin pienten lasten perheille ja perhetyöllä annetaan tukea vanhemmuuteen ja pienten lasten kanssa jaksamiseen. Käsitykseni mukaan diakoniatyössä ja erityisnuorisotyössä käydään sitten henkisesti raskaampia asioita läpi asiakkaiden kanssa ja se olisi lähempänä lastensuojelun perhetyötä.

Oli miten oli, niin mielestäni molempien tahojen järjestämä perhetyö on tärkeää ja tarpeellista. Mielestäni on tärkeää, että uupuneet vanhemmat saavat vertaistukea toisilta vanhemmilta ja psyykkisistä ongelmista kärsivät vanhemmat saavat apua ongelmiinsa ja heidän kanssaan työskentelee ammatti-ihmisiä, jotka helpottavat asioiden kertomisesta perheen lapsille ja jotka ovat tukemassa perhettä kohti tasapainoisempaa arkea.

Sosiaalinen perimä ja ylisukupolviset haasteet nähtiin todellisina asioina niin haastatteluissa kuin kirjallisuudessakin. Olen sitä mieltä, että ylisukupolviset ongelmat saataisiin katkaistua verkostotyön avulla, mutta mielestäni se vaatisi pitkä-aikaisia asiakassuhteita, perheen tuntemista, verkostotyöhön kiinnittymistä ja realistisia

tavoitteita perheen tulevaisuuden suhteen. Se vaatisi paljon työtä, mutta sillä voitaisiin saada palkinnoksi terveempiä tulevia sukupolvia.

Jos olisin keksinyt tämän opinnäytetyön aiheen aikaisemmin, olisi ollut mielenkiintoista järjestää vaikka perheleiri yhteistyössä lastensuojelun ja seurakunnan perhetyöntekijöiden kanssa. Olisi ollut mielenkiintoista nähdä, kuinka nämä kaksi kuitenkin niin erilaista organisaatiota tekevät yhteistyötä ja minkälaisia asiakkaita leirille olisi tullut

LÄHTEET

Arnkil, T. E. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 214-239.

Helin, M., Hiilamo, H. & Jokela, U. 2010. Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Edita Publishing Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 .

Minäkö perhetyön tekijä? 2009. Suuntaviivoja perhelähtöisen työtteen vahvistamiseen seurakunnassa. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 10.

Rättyä, L. 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja. E. Yhteiskuntatieteet 179.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240-255.

Tuhkasaari, P. 2013. Ylisukupolvisuus. Integraatioprosessi psykoanalyttisessä psykoterapiassa. Helsinki: Therapie-säätiö, Koulutuskeskus.

Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. 2009. Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.

Lastensuojelun perhetyöntekijöille:

- 1 Kuinka kauan olet tehnyt perhetyötä?
- 2 Minkälaista perhetyötä teet käytännössä?
- 3 Minkälaiset perheet hakeutuvat perhetyöhön?
- 4 Onko perheillä mielestäsi korkea kynnyks ottaa vastaan perhetyötä lastensuojelusta? Miksi? Miksi ei?
- 5 Miten sosiaalinen perimä mielestäsi paljastuu perhetyössä?
- 6 Millaisia haasteita sosiaalinen perimä tuo perhetyöhön?
- 7 Kuinka usein kohtaat perheitä, joissa ongelmat ovat periytyneet?
- 8 Teettkö yhteistyötä eri verkostojen kanssa? Miksi? Miksi et?
- 9 Koetko verkostotyöstä olevan hyötyä perhetyössä?
- 10 Koetko verkostotyöstä olevan haittaa perhetyössä?
- 11 Voiko mielestäsi verkostotyöstä olla apua ylisukupolvisiin ongelmiin? Mitent?
- 12 Oletko tehnyt perhetyötä yhteistyössä seurakunnan kanssa?

13 Voisitko kuvitella tekeväsi yhteistyötä seurakunnan kanssa? Miksi? Miksi et?

14 Minkälaista yhteistyötä olet tehnyt/voisit kuvitella tekeväsi seurakunnan

Seurakunnan perhetyöntekijöille:

1. Kuinka kauan olet tehnyt perhetyötä?

2. Minkälaista perhetyötä teet käytännössä?

3. Minkälaiset perheet hakeutuvat perhetyöhön?

4. Onko perheillä mielestäsi korkea kynnyks ottaa vastaan perhetyötä seurakunnalta? Miksi? Miksi ei?

5. Miten sosiaalinen perimä mielestäsi paljastuu perhetyössä?

6. Millaisia haasteita sosiaalinen perimä tuo perhetyöhön?

7. Kuinka usein kohtaat perheitä, joissa ongelmat ovat periytyneet?

8. Teetkö yhteistyötä eri verkostojen kanssa? Miksi? Miksi et?

9. Koetko verkostotyöstä olevan hyötyä perhetyössä?

10. Koetko verkostotyöstä olevan haittaa perhetyössä?

11. Voiko mielestäsi verkostotyöstä olla apua ylisukupolvisiin ongelmiin? Miten?

12. Oletko tehnyt perhetyötä yhteistyössä lastensuojelun kanssa?

13. Voisitko kuvitella tekeväsi yhteistyötä lastensuojelun kanssa? Miksi? Miksi et?

14. Minkälaista yhteistyötä olet tehnyt/voisit kuvitella tekeväsi lastensuojelun kanssa?